

*Activitatea profesorilor ieșeni
în cadrul Misiunii Universitare din Franța
reflectedată în ziarul „La Roumanie”*

Vasilica MÎRZA, Alina-Cătălina IBĂNESCU

Cuvinte cheie: propagandă, publicistică, misiune, universitari

Primul Război Mondial a determinat schimbări majore în geopolitica mondială, lăsând urme adânci atât în memoria individuală precum și în cea a colectivităților umane. Statele beligerante au angajat atât resurse umane, cât și materiale într-un efort comun pentru obținerea victoriei. Marii comandanți militari și-au adaptat tacticile de luptă și strategia pentru a rezista unui conflict de durată, mergând până la epuizarea resurselor și demoralizarea trupelor adverse. În plus, liderii politici au utilizat și alte mijloace menite să ducă spre izbânda finală și la o pace durabilă¹. În acest context, propaganda realizată în timpul Primului Război Mondial a avut un rol determinat în atragerea și implicarea maselor. Aceasta a fost direcționată atât spre proprii cetățenii ai țărilor implicate, cât și spre opinia publică internațională. Propaganda se referă la transmiterea, pe căi diverse, de mesaje destinate să influențeze masele și să „formeze percepții, pentru manipularea cunoașterii și pentru direcționarea comportamentului, în scopul de a obține un răspuns care să favorizeze obiectivul dorit”². Pentru instrumentarea propagandei externe se utilizau în special, argumente istorice și etnice pentru a-i convinge pe cei din străinătate de justetea cauzei proprii națiuni.

În cazul României, propaganda externă s-a realizat fie cu ajutorul materialelor scrise, fie prin intermediul personalităților vremii, care au jucat un rol important în diseminarea formelor propagandistice prin intermediul conferințelor pe care aceștia le realizau. Cu alte cuvinte, mijloacele prin care s-a făcut propaganda au constat în ziare, broșuri, cărți și filme documentare³.

¹ Ivan Iliev, *Are dreptatea sau nu, e patria mea! Propaganda în politica externă a țărilor balcanice (1821-1923)*, Editura Curtea Veche, București, 2002, p. 7-13.

² *Ibidem*, p. 13.

³ Nicolae Dascălu, *Propaganda externă a României (1918-1940)*, Editura Alternative, București, 1998, p. 51-52.

Motivul pentru care România a acționat în străinătate a fost pentru a justifica unirea Vechiului Regat cu teritoriile aflate în componența imperiilor vecine. De asemenea, „apărarea intereselor și drepturilor noastre naționale”, „ocuparea pământului românesc din Monarhia Austro-Ungară” au fost teme centrale ale propagandei⁴. Pentru difuzarea ideilor, autoritățile de la București au făcut apel la ziarele renumite, cu răspândire în țări precum Franța, Italia, Anglia și SUA.

De remarcat este faptul că statul român a finanțat ziare și reviste proprii aflate în străinătate, pentru a-i mobiliza pe cei aflați sub stăpânire străină. De exemplu, periodicele „America”, „Tribuna”, „Românul” ș.a. apăreau în Statele Unite. Tactica folosită atât de România, cât și de alte state a fost promovarea intereselor naționale în străinătate, fie prin conferințe, discursuri susținute de personalități de prestigiu, fie prin popularizarea unor serii de lucrări cu caracter științific și istoric în limbi de circulație internațională⁵.

Ne propunem în acest context, să facem o trecere în revistă a temelor din articolele publicate de profesorii ieșeni: Orest Tafrali (1876-1937), Ion Găvănescul (1859-1949) și Ion Ursu (1875-1925) aflați în capitala Franței, în timpul Primului Război Mondial. Este o analiză din perspectiva directă a articolelor publicate de cei trei, în ziarul „La Roumanie” și a modului cum a fost oglindită activitatea desfășurată în cadrul misiunii de către profesorii ieșeni. Vom face referire la profesorii mobilizați, la începutul războiului, în cadrul Serviciului Român de Presă, și care, apoi au plecat în Misiunea Universitară din Franța, propunându-ne să surprindem motivele care au contribuit la acordarea unei astfel de misiuni.

La baza investigației noastre stau surse inedite din arhiva Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, din arhiva Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, fondul Rectorat și fondul Facultății de Litere și Filozofie, din arhiva personală Ion Ursu, corespondența dintre profesorii ieșeni și ziarul „La Roumanie”, de la Biblioteca Academiei Române, fondul Saint-Georges, din arhiva Bibliotecii Naționale a României, dar și lucrările publicate la finalul războiului de Orest Tafrali⁶ și Ion Ursu⁷.

⁴ Lucian Boia, *Germanofilia elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, Editura Humanitas, București, 2009, p. 112.

⁵ Ștefan Pascu, C. Gh. Marinescu, *Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitatea națională*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 195.

⁶ O. Tafrali, *Propaganda românească în străinătate*, Editura Ramuri, Craiova, 1920; O. Tafrali, *Apărarea României Transdanubiene în străinătate*, Tipografia Victoria, Constanța, 1921.

⁷ J. Ursu, *Pourquoi la Roumanie a fait la guerre*, Editura Payot, Paris, 1918.

*

La începutul implicării României în război, Ministerul Instrucțiunii a cerut Universităților din țară o situație a profesorilor mobilizați pentru a putea completa efectivele militare. Astfel, în septembrie 1916, Facultatea de Litere din Iași a prezentat situația profesorilor agregați și titulari care aveau obligații militare⁸. Printre ei se regăsea și Orest Tafrali⁹, înregistrat ca soldat. Fiind mobilizat la Serviciul Român de Presă al Ministerului de Război, el era în imposibilitatea de a-și îndeplini obligațiile profesionale¹⁰, la fel ca și ceilalți colegi care aveau același statut. Ca urmare a acestor absențe, decanul Facultății de Litere, Al. Philippide, se plângea ministrului Instrucțiunii, că nouă Catedre din Facultate au rămas fără profesori, rugându-l ca universitarii aflați la București să fie transferați la Biroul Presei de la Iași, pentru a-și putea continua activitatea. Solicitarea acestuia a fost soluționată pozitiv, Orest Tafrali și colegii săi întorcându-se în Iași, pentru a-și susține cursurile.

Misiunea destinată cu apărarea drepturilor românești și susținerea propagandei în străinătate¹¹ era formată din personalități de prestigiu a lumii universitare românești: Orest Tafrali, Ion Găvănescul și Ion Ursu de la Universitatea din Iași; E. Pangrati, V. Dumitriu, E. Neculcea, Ch. Drouhet, Dr. Hurmuzescu, Traian Lălescu, Simion C. Mîndrescu, George Murnu de la Universitatea din București și Ion Nistor de la Universitatea din Cernăuți¹². În acest sens, Ion Ursu, E. Pangrati și V. Dumitriu, într-un manuscris semnat în 20 octombrie 1915, semnalau importanța misiunii

⁸ Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale, fond Universitatea „Al. I. Cuza” - Facultatea de Litere, dosar 136/1916, f. 61 (în continuare se va cita: Litere).

⁹ O. Tafrali a fost numit în anul 1913 profesor titular la Catedra de Arheologie și Antichități a Facultății de Litere din Iași, iar din 1914 a suplinit seminarul Catedrei vacante de Istorie Antică, pentru ca, din 1915, să suplinească întreaga Catedră. În 1916 a înființat Muzeul de Antichități de pe lângă Universitatea din Iași, primul de acest fel din Moldova. Timp de 24 de ani, desfășoară o intensă muncă didactică și științifică, fiind reputat arheolog, bizantinolog și istoric de artă.

¹⁰ Cătălin Botoșineanu, *Universitatea din Iași în primul deceniu interbelic. Profesorii și viața politică*, Universitatea Alexandru Ion Cuza, Iași, 2010, p. 103, (teză de doctorat). Idem, *Profesorii Universității din Iași și Primul Război Mondial. Cazul Facultății de Litere*, în „Analele Universității Alecandru Ioan Cuza. Istorie”, LII-LIII, 2006-2007, p. 273-289.

¹¹ Profesorii sârbi întrețineau propria propagandă la Londra, Paris și Geneva, universitarii unguri lucrau în Elveția pentru triumful cauzei lor, la fel ca profesorii universitari bulgari. Lalesco Trajan, *La Mission Universitaire roumaine et „La Roumanie”*, în „La Roumanie”, nr. 53, 16 janvier 1919, p. 2.

¹² Litere, dosar 141/1917, f. 234.

profesorilor în realizarea propagandei pentru îndeplinirea obiectivelor României: „Români, în aceste clipe grele, când viitorul țării și neamului e în pericol [...] noi, profesorii Universității din Iași, nu putem să nu ne ridicăm glasul și să cerem cu tărie conducătorilor noștri să ridice armele duse de puterile aliate, care luptă pentru libertate și civilizație alături de surorile noastre, Franța și Italia, pentru apărarea independenței noastre și a realiza unirea cu Ardealul”¹³ (Fig. 1).

În aceste circumstanțe, îngrijorați de anvergura propagandei maghiare și bulgare din Occident, universitarii români organizați în Asociația Profesorilor Universitari din România, au propus, în ședința din iulie 1917, premierului I. I. C. Brătianu trimiterea unei misiuni în Franța, care să susțină mai ferm interesele românilor, așa cum „profesorii universitari sârbi o aveau pe a lor la Londra, la Paris și la Geneva, așa cum universitarii unguri lucrau în Elveția pentru triumful cauzei ungurești, imitați de profesorii universitari bulgari”¹⁴.

În consecință, profesorii români au propus crearea unui organ de presă, a unei reviste scrise în franceză și engleză, care să combată ideile iredentiste maghiare și bulgărești. Aceștia au cerut guvernului ca reprezentanții diplomați permanenți de la Paris să plătească doar cheltuielile de tipar ale revistei. După părerea lui I. I. C. Brătianu, aceasta trebuia să apară de două ori pe lună, în vreo douăzeci de mii de exemplare, câte zece mii pentru fiecare ediție, franceză și engleză și ca plata salariilor să se facă regulat în fiecare lună cu un ajutor din partea guvernului (2000 de lei)¹⁵.

Două motive au întărit decizia ca printre cei trimiși să se numere și Orest Tafrali. În primul rând, dobândirea unei experiențe profesionale în străinătate. Tafrali a urmat atât cursurile Facultății de Litere la Sorbona –

¹³ Biblioteca Academiei Române (în continuare de va cita B.A.R), *Secția Manuscrise, fond personal Ion Ursu, Hârtii privitoare la acțiunea profesorilor universitarii în primul război mondial*, mss (manuscris), 20 octombrie 1915, f. 1.

¹⁴ O Tafrali, *op. cit.*, 1920, p. 6.

¹⁵ Conștient de riscurile drumului și al misiunii încredințate, cu o meticulozitate și o scrupulozitate caracteristice unui riguros om de știință, Orest Tafrali își întocmește la 3/14 august 1917 testamentul evaluându-și toate bunurile pe care le deținea în momentul plecării, evident modeste. Numerotând sumele de care dispunea asupra sa pentru a ști „în cazul când eu și soția mea vom pieri în greaua călătorie ce întreprindem spre Paris din ordinul guvernului nostru”. Orest Tafrali notifică minuțios sumele datorate unor persoane din țară, datorii ce le contractase în vederea cheltuielilor drumului și a sejurului în străinătate, fapt ce aduce o lumină în plus asupra corectitudinii sale remarcabile (Rodica Radu, *Profesorul Orest Tafrali – personalitate a vieții spirituale ieșene*, în „Cercetări Istorice” (CI), XII-XIII, 1981-1982, Iași, p. 675).

unde a obținut titlul de doctor în litere în anul 1913, susținându-și teza de doctorat, cu tema principală *Thessalonique au XIV-e siècle*, cu o prefață de Ch. Diehl și cea complementară, *Topografie de Thessalonique* – cât și cursurile de la cele două secțiuni ale Școlii de Înalte Studii, cele ale Școlii de Bele-Arte, ale Școlii Muzeului Louvru și cele ale Colegiului Franței¹⁶.

Lucrările sale, precum și aprecierile făcute de cunoscuți istorici ai vremii, precum Max. Collignon, Ch. Diehl, G. Millet¹⁷, îl recomandau pe Orest Tafrali în mediile universitare din Franța, ca fiind un bun cunoscător al limbii franceze și un istoric apreciat în mediul științific occidental. Ulterior, acesta a stabilit contacte cu persoanele cu care a colaborat, precum Adolphe Reinach (director al *Repertoriului de artă și arheologie*, publicație pentru facilitarea studiilor de artă în Franța și al *Revistei de artă Creștină*) și Marcel Aubert (conservator la Biblioteca Națională din Paris).

Cea de a doua misiune a profesorului Orest Tafrali, primită de la Ministrul Instrucțiunii Publice, I. G. Duca, a fost aceea de a studia situația sistemului de învățământ din Franța¹⁸. Pentru a împlini acest scop a fost ales și Ion Găvănescul, care avea misiunea de a studia tipurile de instituții de educație, alături de organizarea instituțiilor respective. Ion Găvănescul era, la Iași, profesor de pedagogie și unul dintre directorii importanți ai Seminarului Pedagogic Universitar¹⁹.

Așadar, de la Universitatea din Iași au plecat în misiune universitară Orest Tafrali, Ion Ursu și Ion Găvănescul, toți trei profesori la Facultatea de Litere. Pentru ca cei propuși de la Iași să poată pleca în Franța, Ion Ursu a intervenit pe lângă socrul său, generalului Eremia Grigorescu (comandant al Armatei, fost ministru de Război în guvernul lui C. Coandă) ca Orest Tafrali, care era mobilizat atunci, și Ion Găvănescul să poată pleca împreună în misiunea universitară²⁰.

La Paris, reprezentantul diplomatic al României, Al. Lahovary, profitând de numeroasele sale cunoștințe în cercurile pariziene, a inițiat o serie de conferințe, cu scop propagandistic, în care un conferențiar ilustru

¹⁶ În aceeași perioadă O. Tafrali colaborează la *Repertoriul de artă și arheologie, publicație pentru facilitarea studiilor de artă în Franța*, revistă în ale cărei pagini se regăseau dări de seamă despre toate articolele de arheologie și istoria artelor, publicate în revistele lumii întregi. A fost repetitor pentru cursul de limbă română a Școlii de Limbi Orientale din Paris (1910-1911), după care a ocupat și funcția de bibliotecar la una dintre cele mai mari biblioteci de artă și arheologie inițiată de Ch. Drouhet la Paris (Rodica Radu, *op. cit.*, p. 69).

¹⁷ O. Tafrali *op. cit.*, 1920 p. 6.

¹⁸ Litere, dosar 1/1918, f. 232.

¹⁹ Gh. Iacob (coord.), *Universitatea de Iași (1860-2010)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2011, p. 390-391.

²⁰ Cătălin Botoșineanu, *op. cit.*, p. 106.

francez trebuia să vorbească despre România, iar un profesor universitar român să-i răspundă. Universitarii care făceau parte din cadrul misiunii au fost prezentați președintelui Republicii Franceze, Raymond Poincaré, de către Lahovary. Impresia făcută nu-i descumpănea pe cei însărcinați cu apărarea intereselor României, ci îi încuraja, datorită celor promise de șeful statului francez²¹.

Inițiativa a fost abandonată după înlocuirea lui Al. Lahovary cu Victor Antonescu²². Schimbarea nu a adus universitarilor niciun beneficiu, Orest Tafrali spunând că „acesta nu vedea în noi decât adversari politici, iar sarcina dată de guvern, de a suporta cheltuielile revistei de propagandă nu a fost înfăptuită, banii rămași pentru revistă nu ajungeau decât pentru editarea unui singur număr”. Nedorind să devină ridicoli, publicând un număr unic din revistă (pentru atât era suficientă suma), dar nici inactivi, aceștia au încercat să facă propagandă în presa franceză. Intervenția lui Victor Antonescu la redacțiile ziarelor și revistelor a împiedicat proiectul, articolele universitarilor nefiind primite pentru că ministrul spunea că „lumea franceză trebuie să se ferească de un grup de politicieni care veniseră la Paris ca să stingherească acțiunea diplomatică, de care el era răspunzător”²³. Totuși, îi găsim pe membrii misiunii, alături de Victor Antonescu, care a fost prezent la cele două recepții oficiale, organizate la 24 ianuarie 1918, la Clubul Parlamentarilor și la Palatul Bourbon, al președintelui Camerei Deputaților francezi, unde oficialii francezi (de Selves – fost ministru al Afacerilor Externe, Franklin Bouillon – președintele Comisiei Afacerilor Externe, Paul Dechanel, Antonin Dubost – președintele Senatului, Clemenceau – președintele Consiliului de miniștri și Pichon – ministrul Afacerilor Străine franceze) și-au exprimat simpatia și sprijinul asupra cauzei românilor²⁴.

Din Franța, cei delegați pentru a îndeplini misiunea de propagandă se pronunțau împotriva semnării Tratatului de Pace de la București. În acest sens, au fost emise două telegrame, una adresată M. S. Regelui, cealaltă generalului Averescu, președintele Consiliului de Miniștri. Printre cei 62 de

²¹ O. Tafrali, *op. cit.*, 1920, p. 10.

²² O. Tafrali afirma: „Pentru ce în aceste grave momente se înlocuia un diplomat experimentat, adânc cunoscător al limbii și lumii franceze și care se bucura de simpatii unanime, printr-un om care nu cunoștea pe nimeni, care nu era diplomat de carieră și care avea o mare dificultate să se exprime chiar în limba lui proprie, necum în limba franceză? Era un mister. Pentru unii această numire mirosea a lichidare” (*Ibidem*, p. 9).

²³ Descumpănit, O. Tafrali afirma: „Cu regret directorul marelui ziar „*Le Gaulois*” mi-a înapoiat manuscrisul articolului meu, arătându-mi imposibilitatea de a trece peste voința d-lui ministru” (*Ibidem*, p. 12-13).

²⁴ *Réception des Parlementaires roumains au Palais-Bourbon*, în „*La Roumanie*”, nr. 2, jeudi 24 janvier 1918, p. 2.

semnatari se numărau și Orest Tafrali, Ion Ursul și Ion Găvănescul. Aceștia și-au exprimat convingerea că suveranul va face „toate sacrificiile pentru a salva onoarea și independența țării”²⁵. Cea de a doua telegramă adresată generalului Averescu făcea trimitere la faptul că niciun român nu va semna o „astfel de pace”, ceea ce ar fi reprezentat „o adevărată crimă pentru cei morți pentru patrie și pentru generațiile viitoare” (cu toate că erau conștienți de împrejurările grele prin care trecea țara). De asemenea, semnatarii considerau că „cea mai mare nenorocire pentru România ar fi semnarea unei păci separate ceea ce ar fi constituit o atingere a libertății sale și a idealului său național”²⁶.

Alături de intelectualii sus menționați, Take Ionescu a condamnat cu tărie tratatul de la București. În drum spre Paris, la Lucerna (Elveția) el a făcut o declarație pentru cotidianul francez „Le Petit Parisien”, afirmând faptul că va acționa cu toate puterile împotriva „unei păci care nu este pace, ci ceva mai monstruos decât o anexiune”. El susținea că situația României „devenea extrem de dificilă, căci România nu va putea trăi dacă acest tratat rămâne definitiv”²⁷.

Constatând însă că semnarea armistițiului nu poate fi împiedicată și că situația românilor s-a agravat, fără ca aceștia să-și poată apăra drepturile și întâmpinând o serie de obstacole²⁸, profesorii au pus bazele unui ziar intitulat „La Roumanie. Organe hebdomadaire des revendications et des intérêts roumains”, care avea drept scop apărarea intereselor teritoriale ale românilor. Acest ziar a fost condus de Paul Brătășanu (senator, vechi președinte al Camerei, proprietarul jurnalului „La Roumanie” din București), Constantin Mille (deputat, directorul jurnalului „Adevărul de

²⁵ Dau citare textului telegramei adresate Regelui: „Rugăm respectuos pe Majestatea voastră, să ne permită să-i exprimăm profunda noastră durere pentru tratațiunile de pace anunțate. Cea mai mare nenorocire pentru România ar fi desigur semnarea unei păci separate, care ar constitui pentru ea o atingere a libertății și a idealului său național. Suntem convinși că România și Regele ei vor urma admirabilele exemple ale Belgiei și Serbiei și vor face toate sacrificiile pentru a scăpa onoarea și independența țării” (*Appel a notre roi et a notre gouvernement - Deux télégrammes de nos compatriotes de Paris*, în „La Roumanie”, nr. 7, jeudi, 7 mars 1918, p. 1; Biblioteca Națională a României, (B.N.R), Colecții speciale, fond Saint Georges, „Arh. E. Pangrati”, pachetul LXXXV, dos. 5, f. 30).

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Arhivele Naționale ale României (ANR), fond General Dumitru Iliescu, dosar 58/1914-1919, f. 65 (Declarațiile lui Take Ionescu de la Lucerna din 3 iulie 1918).

²⁸ „V. Antonescu a intervenit la Banca Națională a Franței ca să suprimă schimbul monedei noastre. Cămătarii schimbau mia de lei cu 300 de franci” (O. Tafrali, *op. cit.*, p. 14).

dimineață”), C. Banu (deputat, vechi director al ziarului „Viitorul”, director la „Flacăra”), Emile C. Fagure (redactor șef la „Adevărul de dimineață”) și de secretarul publicației și al propagandei în general N. Russenescu. Încă din paginile primului număr, apărut la 17 ianuarie 1918, aceștia și-au propus să susțină „cauza românească”, fără a trata subiecte ce priveau disputele politice din țară sau litigiile personale. Paul Brătășanu împreună cu intelectualii români au luptat pentru triumful „cauzei românești”, precum și apărarea intereselor României în străinătate²⁹.

Printre cei mai activi colaboratori ai ziarului „La Roumanie” îi amintim pe: P. Brătășanu, C. Banu, C. Mille, Emil D. Fagure, Toma Ionescu, C. Sipsom, George Mironescu (profesor la Universitatea din București, Senator), D. Negulescu, N. Lupu, G. Many, Octavian Goga, Take Ionescu, părintele Vasile Lacaciu, Sever Bocu, Jean Pangal, Ion Găvănescul, Dr. Hurmuzescu (profesor la Universitatea din București), Traian Lalescu, S. Mândrescu, E. Pangrati (vechiul ministru al Afacerilor Străine din România), Ion Ursu, Orest Tafrali, C. Xenii și N. S. Russenescu, Jean Finell (secretar general al cercului Internațional al Studenților aliați și prieteni ai Franței), Eugen Neculcea (profesor de Științe, Iași). Ziarul apărea săptămânal, în ziua de joi, avea câte patru pagini și era tipărit într-un tiraj de 5-6000 de exemplare. A apărut timp de doi ani, între 1918 și 1919, cu mari eforturi financiare³⁰. Se distribuia gratuit în Franța, parlamentarilor și oamenilor politici, publiciștilor, profesorilor și academicienilor, redacțiilor marilor ziare și reviste. Câteva exemplare erau trimise și în Anglia, America, Elveția, Italia și Suedia.

Ziarul a reprezentat centrul de acțiune al „misiunii universitare”, prin intermediul căruia delegația română trebuia să clarifice situația tragică a țării. În acest scop s-au tipărit peste 40 de cărți și broșuri, în care erau surprinse și prezentate problemele României. Mai mult, în Franța, intelectualii români au colaborat cu ziare precum „Le Temps”, „Le Figaro”, „Les Débats”, publicații în care erau expuse informații despre idealul și situația României în război. Totodată, la Paris și Londra s-au publicat diferite broșuri care vizau lămurirea poziției României în război³¹.

Paginile organului de presă a imigrației române din Paris a devenit o adevărată tribună a propagandei românești. O parte din articole au fost semnate de către profesorii universitari din România. Spre exemplu, Ermil Pangrati a scris despre eforturile umane și materiale în timpul războiului. Tot el a prezentat și bătăliile eroice de la Mărăști, Mărășești și Oituz,

²⁹ *Notre tâche*, în „La Roumanie”, I, nr. 1, jeudi 17 janvier 1918, p. 1.

³⁰ *Au Comité de l'Action à l'Étranger*, în „La Roumanie”, I, nr. 3, jeudi 31 janvier 1918, p. 1.

³¹ Ivan Ilicev, *op. cit.*, p. 119-120.

evocând importanța lor internă și internațională. De asemenea, E. Pangrati a subliniat faptul că românii și-au făcut datoria în bătăliile eroice din vara lui 1917, astfel s-a realizat „idealul nostru național, Marea Românie”³².

Redacția și administrația ziarului se afla la locuința lui P. Brătășescu, adică la Hôtel des Deux Mondes. La redacție, se discutau toate problemele ce țineau de editarea albumelor de propagandă ce apăreau zilnic precum: articole de ziar și de revistă, cărți, memorii, hărți etc. Fiecare dintre colaboratorii ziarului scria în anumite domenii sau despre anumite teme. De exemplu, articolele de drept erau scrise de juriști precum: V. Dumitriu, C. Sipsom, G. Mironescu; articolele de economie politică apăreau sub semnătura lui G. Many, E. Pangrati, Dr. Hurmuzescu. Articolele ce țineau de interesele naționale, geografice, etnografice sau istorice erau scrise de Ion Găvănescul, Traian Lalescu, Orest Tafrali, Octavian Goga, Ion Ursu, Emanoil Antonescu, precum și de mulți alți români. Problema teritoriilor era abordată de Octavian Goga, Ion Ursu, în cazul Transilvaniei, Ion Găvănescul și V. Dimitriu scriau despre Bucovina, Traian Lalescu și Mironescu au abordat problema Banatului, iar chestiunea Basarabiei a fost tratată de către Orest Tafrali și V. Stroescu³³.

La începutul lunii octombrie 1918 a fost fondat Consiliul Național pentru Unitatea Românilor, iar propaganda era organizată de către comitetul coloniei românești din Paris, unit în jurul ziarului „La Roumanie”. Mai târziu, acest ziar primește denumirea de „La Nation Roumaine”. Comitetul avea obligația de a răspândi, în opinia publică occidentală, informațiile cât mai detaliate despre revendicările naționale, precum și sacrificiile pe front ale poporului român³⁴. „Pentru a dovedi sentimentele noastre de cordialitate față de aliații noștri, subsemnații (E. Pangrati, V. Dimitriu, Ion Ursu) am luat deciziune de a ne constitui în comitet pentru a sta la îndemâna oaspeților noștri, aliați”³⁵ (Fig. 2).

În același timp, intelectualii români aflați în capitala Franței au contestat pacea de la Buftea-București. În data de 10/23 mai 1918, intelectualii români printre care menționăm: dr. Constantin Angelescu, A. Atanasiu, Paul Brătășanu, generalul Cocea, Dumitru Drăghicescu, Ion Găvănescul, Traian Lalescu, G. G. Mironescu, Orest Tafrali, Ion Ursu,

³² *Discours de M. E. Pangrati*, în „La Roumanie”, I, nr. 3, jeudi 31 janvier 1918, p. 1.

³³ Constantin I. Stan, *Activitatea misiunii universitarilor români în Franța și Italia în sprijinul înfăptuirii Marii Uniri (1917-1918)*, în „Revista Forum”, nr. 10, Editura Redacția Publicațiilor pentru Străinătate, 1988, p. 30-31.

³⁴ V. Dimitriu, *Le Conseil national de l'Unité roumaine*, în „La Roumanie”, I, nr. 30, 10 octobre 1918, p. 1.

³⁵ B.A.R, Secția Manuscrise, fond personal Ion Ursu, *Hârtii privitoare la acțiunea profesorilor universitarii În primul război mondial*, mss (manuscris), f. 1.

Dimitrie Voinov ș.a. au semnat un document de protest, în care au subliniat faptul că „după încheierea nenorocitului nostru armistițiu [...] au urmat după cum se știe tratatele de pace de la București și de la Buftea”. De asemenea, profesorii au afirmat cu tărie faptul că preferau să piardă susținerea de care aveau parte decât să își ascundă sentimentele naționale: „Nu renunțăm domnilor, le-am zis noi la niciuna din revendicările neamului românesc și nu înțelegem să ne întrerupem acțiunea noastră”. Totodată, documentul scotea în evidență faptul că „poporul român este șters din numărul națiunilor libere”, iar pacea pe care Puterile Centrale au impus-o României era un „instrument de ură și de răzbunare obținute prin violență [...], iar poporul român nu poate să-l accepte”³⁶.

Trimiși „la război fără arme”, profesorilor universitari le era din ce în ce mai greu să reziste. Așa cum reiese dintr-o scrisoare trimisă de Orest Tafrali colegului Ion Ursu, intelectualii ieșeni au fost nevoiți „să trăiască în jenă”, cu toate că se aflau în misiune oficială: „Noi am fost nevoiți să trăim la Paris în jenă, deși trimiși în misiune oficială. Lefurile nu ni s-au plătit la timp, ministerul călcându-și angajamentul luat. Am fost nevoiți să plătim o dobândă la leafă, ceea ce nici o lege nu prevede. Am fost înșelați, când ni s-a spus, că cu două mii de lei se ajunge la Paris, sumă ce ni s-a dat. Am cheltuit peste zece mii. Nu ni s-a dat absolut nici o sumă pentru întoarcere. Toate acestea constituie puncte, care pot fi valorificate, la caz de nevoie. Noi ne-am ținut angajamentele luate față de colegii noștri și de ospitalitatea, care ne-a trimis în misiune”³⁷.

În descrierea activității lor, Orest Tafrali nota: „În fiecare miercuri ne adunam la «Hôtel de Deux Mondes» unde era locuința d-lui Brătășanu. Aici făcusem redacția și administrația ziarului nostru. Discutam situațiunea, luam cunoștință de cărțile, articolele din ziar și revistă, memoriile, hărțile, albumurile de propagandă ce apăreau zilnic. Ne divizam munca. Fiecare se însărcina cu scrierea unui articol de fond, polemică, de recenzie, statistică sau de istorie etc. [...] Fiecare era liber să-și aleagă subiectul, dar își păstra în această alegere oarecare specialitate”³⁸.

Activitatea intelectualilor la acest ziar nu a rămas fără ecou. În 1919, unul dintre profesorii de la Sorbona, Henri Chamard, îi scria lui Tafrali: „De un an, urmăresc în fiecare săptămână cu o simpatie cordială, în acest curajos și vibrant ziar, ce e «La Roumanie», campania energică

³⁶ *Protestation des Roumains contre le Traité de Bucarest*, în „La Roumanie”, I, nr. 20, juedi mai 1918, p. 1.

³⁷ B.A.R, Secția Manuscrise, fond personal Ion Ursu, *Corespondență Orest Tafrali către Ion Ursu*, din 25 aprilie 1920, Iași, p. 1.

³⁸ O. Tafrali, *op. cit.*, 1920, p. 30.

națională, pe care colegii dumneavoastră universitari și dumneavoastră înșivă o urmăriți atât de elocvent în favoarea revendicărilor românești”³⁹.

La un an de la apariția primei publicații, 30 ianuarie 1919, are loc o manifestație a jurnaliștilor francezi în favoarea României. Cina pentru aniversarea ziarului „La Roumanie” a avut loc la Paris, unde Georges Lecomte, președintele oamenilor de litere din Franța, și-a exprimat prietenia sinceră (a francezilor) pentru Națiunea Română într-o manieră frățească față de jurnaliștii români, afirmând că „în fiecare joi dimineața cel dintâi lucru săvârșit este citirea acestui ziar”⁴⁰.

Membrii misiunii au susținut o bună propagandă în favoarea drepturilor legitime ale României asupra Ardealului, Bucovinei și Dobrogei, prin conferințe publice, articole, cărți, broșuri și întâlniri cu oameni politici francezi⁴¹, activitate publicistică în care fiecare își lua rolul de apărător al câte unei provincii.

Fiind născut în județul Tulcea, în vechiul Aegissos, Orest Tafrali s-a angajat în această luptă apărând vehement interesele statului român asupra teritoriului dintre Dunăre și Marea Neagră. În primul articol, *Dobrogea și pretențiile bulgărești*, publicat în numărul 5, din 14 februarie 1918 a ținut să răspundă intenției bulgarilor de a lua ieșirea la mare românilor, atât de indispensabilă vieții economice, combătându-le teza cum că Dobrogea ar fi pământ bulgăresc, atât din punct de vedere geografic și istoric, cât și etnografic, răspunzând memoriului înaintat de Bulgaria la Conferința de Pace. În articol a analizat și dezbătut statisticile eronate făcute asupra populației de către bulgari, punând pe seama interesului vădit al acestora de a obține anexarea Dobrogei, prin creșterea numărului de conaționali.

În șirul de articole (18 în total) publicate de Orest Tafrali, în decurs de doi ani, nouă dintre ele, au avut drept subiect problema anexării Dobrogei⁴². El contesta propaganda bulgarilor, care sperau în fondarea unui stat întins de la Marea Neagră la Adriatică și de la Dunăre la Marea Egee (*Une nouvelle Autriche-Hongrie. La Bulgare*, joi 21 martie 1918; *L'avenir de Grande Bulgarie*, joi 4 aprilie 1918), cu argumente solide, susținând că Bulgaria Mare nu trebuia să cuprindă și teritoriile unde populația românească era majoritară. Orest Tafrali a contestat poziția bulgarilor în numele compatrioților săi, care nu-și puteau exprima liber opinia împotriva

³⁹ *Ibidem*, p. 31.

⁴⁰ *Une Manifestation des Journalistes français en faveur de la Roumanie – Le diner pour l'Anniversaire de journal „La Roumanie” à Paris*, în „La Roumanie”, II, nr. 55, 30 janvier 1919, p. 2.

⁴¹ Ștefan Bujoreanu, *op. cit.*, p. 227.

⁴² O. Tafrali, *La Dobroudja et les pretention bulgares par un autochtone*, în „La Roumanie”, I, nr. 5, jeudi 14 fevrier 1918, p. 2-3.

uneltirilor bulgărești. El a recunoscut meritul restituirii Dobrogei, în 1878, României, sub legile căreia bunurile, munca, ideile, credințele religioase sau politice, învățământul erau protejate. A scris acest articol îndemnându-și concetățenii să-și impună ideile, sentimentele și propria voință, să nu se lase influențați de șantajul bulgarilor exercitat asupra „conștiinței universale” în ceea ce privește chestiunea Dobrogei⁴³. Răspunsul lui O. Tafrali se regăsește în articolele *Congresul panbulgar din Babadag – răspuns al unui băștinăș din Dobrogea*; *Șantajul bulgar, slăbiciunea germanilor* (18 iulie 1918); *Dobrogea. Erorile propagandei bulgare în Elveția* (19 septembrie 1918).

Șirul de articole apărute a fost reluat de Orest Tafrali în lucrarea *România Transdanubiană (Dobrogea)*, publicată la Paris în 1918. Era o documentată schiță istorică, geografică și economică a Dobrogei⁴⁴. Volumul a fost distribuit participanților la Conferința de Pace, parlamentarilor francezi, ambasadurilor și savanților din Franța și Anglia.

În contextul propagandei din străinătate în vederea unirii, Orest Tafrali a mai scris despre chestiunea Basarabiei și unirea acestei provincii cu România, denunțând protestul guvernului ucrainean cu privire la așa-numita „anexare”. Ucrainenii vorbeau de drepturile etnografice din nordul și sudul Basarabiei, fără să ia în considerare că exista un mare număr de populație românească; protestul ucrainean a fost denunțat, el făcându-se pentru a contracara realizarea unirii țărilor românești, bazată pe drepturi istorice și etnografice necontestabile⁴⁵. Nu au fost lăsate deoparte teme privind expansiunea franceză în Orient, despre românii din Ungaria (la momentul respectiv, în Ungaria aflându-se aproximativ patru milioane de locuitori români) și câteva date despre chestiunea Banatului.

Pentru mobilizarea românilor din provinciile aflate sub stăpânire străină, guvernul de la București a finanțat o serie de reviste de artă și cultură. Oamenii de cultură și artă au organizat ample manifestări cultural-spirituale precum: împlinirea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare sau comemorarea a 300 de ani de la moartea lui Mihai Viteazul⁴⁶.

Pentru a-și susține cauza, membrii misiunii și nu numai au scris lucrări de istoria românilor în limbi de circulație internațională. Prin aceste lucrări se sublinia caracterul romanic și legătura poporului român cu spiritualitatea latină a popoarelor: italian, francez, spaniol etc. Mai mult, au

⁴³ Idem, *Une nouvelle Autriche-Hongrie. La Bulgarie*, în „La Roumanie”, I, nr. 10, jehdi 21 mars, 1918, p. 1.

⁴⁴ Idem, *La Roumanie Transdanubienne (La Dobrouja) esquisse géographique, historique ethnographique et économique*, Paris, 1918.

⁴⁵ Idem, *La question de Basarabie*, în „La Roumanie”, I, nr. 14, jehdi 18 avril 1918, p. 2.

⁴⁶ Ion Bulei, *Arcul așteptării 1914, 1915, 1916*, Editura Eminescu, București, 1981, p. 196.

apărut și lucrări consacrate istoriei provinciilor, a căror unire trebuia să fie recunoscută la Paris. Între ele menționăm: *La Bessarebie et les droites des peuples* (*Basarabia și drepturile popoarelor*, 1919), *Basarabia. Politic and Economic Review* (*Basarabia. Realități politice și economice*, 1919)⁴⁷.

Propaganda românească s-a ocupat și de celelalte provincii românești. În cazul Bucovinei, un rol important l-au jucat articolele lui V. Dimitriu și Ion Găvănescul. În acest sens, V. Dimitriu a ținut la Școala de Înalte Studii Sociale din Paris o lecție despre Bucovina din punct de vedere istoric și etnografic și a publicat numeroase studii în ziarul „La Roumanie”. Unul dintre ele făcea referire la pretențiile rutenilor asupra Bucovinei (*La Bucovine et les prétentions ruthènes*)⁴⁸.

Activitatea lui Ion Ursu s-a concentrat asupra chestiunii Transilvaniei, susținând drepturile imprescriptibile ale națiunii române de a se reuni sub același drapel. El a combătut ideea autonomiei și a menținerii Austro-Ungariei în articole din „La Roumanie”, precum: *Imperialismul Unguresc*; *Câmpia Libertății*; *Maghiarizarea*; *Cancerul austro-ungar*; *Independența Ungariei*; *Ungurii și Franța* etc. La Paris a ținut o serie de conferințe, reunite apoi în volumele *Pourquoi la Roumanie a fait la guerre* și *Les questions roumaines du temps présent*, care au fost bine primite de opinia publică din străinătate⁴⁹. Ion Ursu a publicat și despre chestiunea Banatului articolul *Le problème serbo-roumain* (23 janvier 1919) și o broșură intitulată *Les prétentions serbes sur le Banat*.

O altă personalitate care a jucat un rol important în relizarea propagandei externe a fost profesorul Ion Găvănescul. Acesta a ținut multiple conferințe în Franța, una dintre ele fiind intitulată *Armata română în războiul mondial*. În cadrul acesteia, a prezentat actele de vitejie ale soldaților pe câmpul de luptă, precum și sacrificiile acestora pentru realizarea cauzei naționale⁵⁰.

Propaganda pentru Bucovina a intrat în atenția lui Ion Găvănescul. El a publicat un articol intitulat *Ce que la Bucovine, victime d'un rapt de l'Autriche, signifie pour la Roumanie*, unde a pus în lumină însemnătatea acestei provincii pentru români. De asemenea, I. Găvănescul considera că Bucovina este „Panteonul, Westminster-Abbey politic al Moldovei” și al întregului popor. El susținea că trecutul național este prezent în amintirile

⁴⁷ Anton Moraru, Ion Negrei, *Anul 1918. Ora astrală a neamului românesc*, Editura Civitas, Chișinău, 1998, p. 166.

⁴⁸ V. Dimitriu, *La Bucovine et les prétentions ruthènes*, în „La Roumanie”, II, nr. 51, juedi 2 janvier, 1919, p. 3-4.

⁴⁹ Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române*, ed. a III-a, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 858.

⁵⁰ C. Narly, *Profesorul Ioan Găvănescul*, în „Convorbiri literare”, Editura Tipografia Societății Junimea, Iași, 1944, nr. 4, aprilie, p. 449.

locuitorilor Bucovinei, iar spiritul lui Ștefan este mereu printre ei. În același timp, subliniază faptul că Basarabia nu trebuie să rămână sub „jug străin”, ci trebuie să se unească cu patria mamă⁵¹.

Propaganda nu a fost susținută numai prin publicații. Cei trei au mers în diferite centre academice ale Franței și au susținut conferințe în fața unui public numeros. La Paris au ținut conferințe la Școala de Înalte Studii Sociale⁵². Concomitent, Orest Tafrali a avut întrevederi cu diverși politicieni și a ținut o serie de conferințe în mai multe orașe franceze: Paris, Limoges, Gueret, Chateauroux și Perigneux, pentru lămurirea opiniei publice asupra obiectivelor războiului purtat de România și asupra dreptului poporului român de a viețui într-o țară unită și independentă. Discursul s-a desfășurat „sub formă foarte simplă și într-o limbă foarte corectă și în același timp elegantă, el a ținut auditoriul sub farmec”, spunea Louis Bréhier, profesor la Universitatea din Clermont⁵³.

Efervescența luptei politice a sporit în zilele lucrărilor Conferinței de Pace, când Orest Tafrali, după cum el însuși a mărturisit, a avut întrevederi personale cu geograful Em. de Martonne, consilierul guvernului francez în probleme de etnografie la Conferința de Pace, care i-a apreciat personal lucrarea *România Transdanubiană*. Cu delegatul tehnic al Angliei a discutat problema trasării viitoarelor granițe ale României, în special cele dobrogene. Atât Em. de Martonne, cât și delegatul Angliei au susținut îndeaproape delegația română.

Ca urmare a activității sale, precum și a strânselor legături în Franța, în august 1921, Orest Tafrali primea brevetul și insignele de cavaler al ordinului *Legiunea de onoare*. După război, acesta a revenit deseori în Franța la chemarea societății *L'alliance française*, conferențind la Paris, Limoges, Nantes și făcând cunoscute publicului francez monumentele artei românești. Pentru conferințele sale de propagandă a primit, în 1919, medalia Societății de Geografie Comercială din Nantes și medalia de argint *L'alliance française*⁵⁴.

După încheierea păcii, profesorii li s-a cerut întoarcerea în țară, continuarea propagandei fiind considerată de V. Antonescu „dăunătoare intereselor neamului”. Niciunul dintre cei înscriși pe liste nu a renunțat la

⁵¹ J. Găvănescu, *Ce que la Bucovine, victime d'un rapt de l'Autriche, signifie pour la Roumanie*, în „La Roumanie”, I, nr. 33, jeudi 20 aout 1918, p. 1-2.

⁵² O Tafrali, *op. cit.*, p. 49.

⁵³ Ștefan Bujoreanu, *Despre activitatea lui Orest Tafrali*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie”, Editura Academiei Socialiste România, tom 13/1976, p. 227.

⁵⁴ Rodica Radu, *op. cit.*, p. 676.

misiunea pe care o avea de îndeplinit, în schimb, nu și-au mai primit salariile, iar unii au fost înlocuiți de la catedră⁵⁵.

*

Concluzionând, profesorii ieșeni au plecat în capitala Franței, în perioada 1917-1919, pentru a susține cauza românească. În acest scop, ei au ținut conferințe, au tipărit cărți, broșuri, au ținut cuvântări, au colaborat cu marile ziare din țările respective, au pus bazele biroului de presă, au înființat ziarul „La Roumanie. Organe hebdomadaire des revendications et des intérêts roumains”, organ de presă care avea drept scop apărarea intereselor teritoriale ale românilor. Toate aceste forme propagandistice la care au recurs au avut drept scop realizarea idealului național.

În fapt, rolul misiunii universitare a urmărit evidențierea sacrificiilor și contribuției poporului român, dar și promovarea drepturilor istorice care să stea la baza realizării României Mari: „În această privință am avut un succes desăvârșit. Aceasta e singura noastră răsplată și ea e mare. Bârfele și loviturile, date nouă pe la spate, nu ne pot mișca. Ele vor fi trecătoare ca tot ce s-a clădit în lume, de inimi și spirite înguste”⁵⁶.

Așadar, misiunea încheiată în vara lui 1919 a fost văzută de cei trei profesori cel puțin egală ca importanță pentru țară ca și cea îndeplinită pe front, prin rezultatele obținute. În schimb, controversele care au urmat acestei misiuni au pus în evidență nemulțumirea colegilor, mobilizați pe front față de atitudinea colegilor care au preferat să facă propagandă la Paris⁵⁷. Principalele dispute după încheierea misiunii au fost legate de „patriotismul” profesorilor plecați în misiune, care „au adus rele servicii țării și neamului și au făcut să scadă prestigiul și creditul nostru în străinătate” după cum a afirmat Traian Bratu⁵⁸.

⁵⁵ O. Tafrali, *op. cit.*, 1920, p. 51.

⁵⁶ O. Tafrali afirma: „Când ne-am întors în țară mulți ne acuzau în ziare și acte oficiale că am dezertat din țară în primejdie ca să ne ducem la Paris să petrecem. Noi am plecat după bătălia de la Mărășești și am lucrat într-un oraș bombardat zi și noapte” (*Ibidem*, p. 60).

⁵⁷ Lucian Boia, *op. cit.*, p. 199.

⁵⁸ B.A.R., Secția Manuscrise, *Scrisoarea lui T. Bratu către decanul D. Gusti*, 10 iulie 1919.

*The activity of professors from Iași within the "Mission activity in France"
as reflected in "La Roumanie" newspaper*

(Summary)

Keywords: *propaganda, journalism, mission, professors*

Our study is an overview of the themes approached by articles published by professors in Iași, such as Orest Tafrali (1876-1937), Ion Găvănescul (1859-1949) and Ion Ursu (1875-1925), who were settled in the capital of France during the World War First. This is an analysis that reflects the direct perspective of the articles signed by those three, in "La Roumanie" newspaper and how it was reflected the activity of professors from Iași during their mission. We have mentioned here the professors recruited for the Romanian Press Service at the beginning of the war and who afterwards joined the university mission of France, thus explaining the reasons of such a mission.

Români

Imprejurări favorabile ne-au făcut anul trecut posibilitatea să întocmim un stat puternic, cu centrul de gravitate în Ardeal, destinat de natura să fie centrul țării dela Dunărea de jos. Acum este amenințată însă existența României prin unirea dușmanilor noștri seculari de la Nord cu cei dela sud, prin unirea Turcilor și Bulgarilor cu Ungurii și cu nemții. Serbia, aliata noastră, s'ar fi pierdută, sângea țării, care a stăruit pe vitreje prier încercării nemților de a-și căuta un drum în spre Indu prin Balcani și prin Turcia, este amenințată cu moartea prin căderea Serbiei, țara noastră de a ne pierdea independența politică și economică de a ne conserva ~~constituția~~ libertățile și viața noastră să devină cât se poate de aservitoare cea ce ne s'ar putea să pierdăm strămoșiasca spadă ca să restauăm echilibrul de forțe în Balcani și ai libertății să distingui pe aliatul nostru francez și să ne apărăm astfel libertatea și să realizăm marelle aspirațiuni ale poporului nostru.

Persistând în lănceseala de până acum, riscăm să devenim vasalii dușmanilor noștri și aceste clipe grele, când vîntorul țării și acumulează în pericol, noi profesorii Universității din Iasi, nu putem să nu ne ridicăm glasul și să cerem ca țării factorilor noștri conducători, ca să indice ~~urmata~~ atitudine de puterle aliata, care luptă pentru libertate și civilizate, alături de surorile noastre, Franța și Italia, pentru a apăra independența noastră și să realizeze unirea cu Ardealul.

20 oct. 1915.

A. Ursu
 A. C. Cioga
 I. N. N. N.
 C. P. P.
 D. M. M.
 D. M. M.
 D. M. M.

BIBLIOTECA
 ROMÂNĂ
 IASI

Am avut în contști, ca acei cari vor fi de părere a se face un apel ca în pînă profesorilor universitari să se alature la o comisiune, pentru complexarea arșunorității. Sparamint.

Fig. 1. Document privitor la acțiunile profesorilor universitari în Primul Război Mondial, 20 octombrie 1915 (Biblioteca Academiei Române Secția Manuscrise, fond personal Ion Ursu).

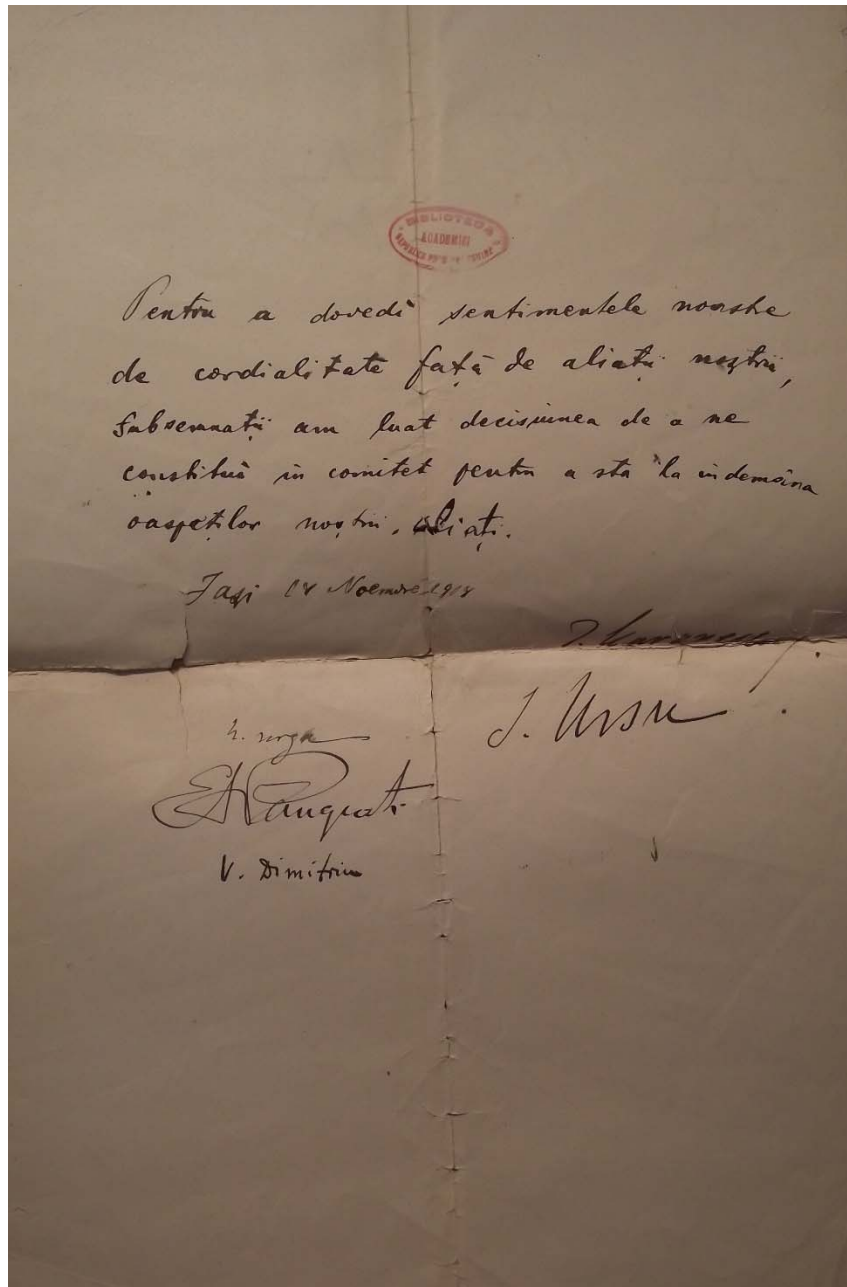

Fig. 2. Document privitor la acțiunile profesorilor universitarii în Primul Război Mondial, 20 octombrie 1915 (Biblioteca Academiei Române Secția Manuscrise, fond personal Ion Ursu).